

Projektiivisten testien luotettavuus

Kertovatko

Musteläikät *tai Käsiala* jotain ihmisen persoonallisuudesta?

Tieteellisessä psykologiassa projektiivisiin testeihin suhtaudutaan valtaosin kielteisesti. Niitä käytetään kuitenkin paljon kliinisessä työssä ja erilaisissa valintatilanteissa.

*A*rkikieli on täynnä persoonallisuutta kuvaavia sanoja: tasapainoinen, sosiaalinen, miellyttävä, ilkeä, utelias, vastuuntuntoinen, arka ja niin edelleen. Kun me käytämme näitä sanoja, uskomme niiden merkitsevän jotakin. Jos kuvaan jotakin ihmistä ujoksi, uskon hänen olevan sellainen.

Vuosisadan alkupuoliskolla syntyi idea, jonka mukaan persoonallisuuden piirteitä voitaisiin mitata. Useimmiten tämä tapahtuu siten, että ihmiselle itselleen tai jollekin arvioitsijalle tehdään lukuisia kysymyksiä, joiden tulokset sitten lasketaan yhteen. Esimerkiksi ahdistuneisuudesta tehdään vaikkapa 30 kysymystä ja oletetaan, että ahdistunut ihminen antaa ahdistuneita vastauksia. Kysymyslomakkeet pisteytetään tiettyjen periaatteiden mukaan ja tuloksena saadaan yksi tai useampia pistemääriä, joiden oletetaan liittyvän mitattaviin persoonallisuuden piirteisiin. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan psykometriseksi.

Jotta kysymyslomakkeeseen perustuva mittaus olisi hyväksyttävä, sen toistettavuuden ja luotettavuuden on oltava riittävällä tasolla. Toistettavuudella eli reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että testin on annettava suunnilleen sama tulos, jos se tehdään samalle henkilölle myöhemmin uudestaan. Mittauksen luotettavuus eli validi-

teetti riippuu siitä, voidaanko testin erittelemillä piirteillä ennustaa jotakin. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ujousmittarilla korkeat pistemäärät saanut henkilö myös käyttäytyy ujosti. Eräs paljon tutkittu validiteettiin liittyvä seikka on mahdollisuus ennakoida ihmisten pärjäämistä työelämässä. Tutkimusten mukaan tämä onkin jossakin määrin mahdollista eli testeissä ilmaantuvat hyvät ominaisuudet (tasapainoisuus, miellyttävyys, sosiaalisuus, vastuullisuus, aktiivisuus) ovat yhteydessä työn tuloksiin ja uralla etenemiseen.

Piirteiden mitattavuus on haluttu kiistää. Kriitikki on tullut lähinnä behavioristien ja sosiaalipsykologien suunnasta. Edellisten mielestä piirteistä puhuminen on kehäpäättelyä. Kun jonkun nähdään käyttäytyvän aggressiivisesti, hänellä sanotaan olevan tällainen piirre. Sosiaalipsykologien mielestä ihminen käyttäytyy joustavasti tilanteiden mukaan, ja siksi persoonallisuuspiirteiden selitysarvo on vähäinen. Heidän mielestään pitäisi tutkia tilanteita ja ympäristöjä, jotta tiedettäisiin, miten ihminen toimii. Persoonallisuuden piirteistä ei voi ennustaa juuri mitään.

Kumpikin kritiikki osuu osittain oikeaan, mutta on jossain määrin kärjistettyä. Piirre on aina eräänlainen keskiarvo siitä, mitä ihminen

on tai oikeastaan millaiseksi hänet kuvataan. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka ujo ihminen voi siis olla jossakin ympäristössä seurallinen, on hänen käyttäytymisensä aina joitakin pysyviä piirteitä, joita voidaan mitata. Toisin sanoen, ne kuvat, joita annamme itsestämme tai toinen toisistamme, ovat kuitenkin melko pysyviä. Tästä kertoo se, että persoonallisuustestille tehtävien mittauksien vastaavuus kahdessa peräkkäisessä mittauksessa on korkea. Tuloksia voidaan vielä parantaa tekemällä perusteellisempi ja laajempi mittaus, jolloin saadaan korkeampia toistettavuuskertoimia.

Projektiiviset testit

Persoonallisuutta on siis mahdollista mitata, mutta kaikkien menetelmien käyttökelpoisuudesta ei olla aivan yhtä mieltä. Psykometrista lähestymistapaa kiistanalaisempia ovat projektiiviset menetelmät, jotka liittyvät kiinteästi persoonallisuuden mittauksen traditioon aina sen

alkuvaiheesta saakka. Akateeminen psykologia, erityisesti psykometrinen lähestymistapa on suhtautunut projektiivisiin menetelmiin kuitenkin varsin kriittisesti.

Projektiiviset testit rakentuvat otaksumalle, jonka mukaan tiedostamattomat mielen ilmiöt tulevat näkyviin sinänsä neutraalissa materiaalissa, kuten esimerkiksi musteläikkissä. Oletetaan myös, että ilmitulo on pakonomaista, sisältäpäin tulevaa. Ajatus on luultavasti hyvin vanha, vaikka se tiivistyi vasta psykoanalyttisessä tulokinnassa.

Tältä pohjalta **Carl Jung** kehitti vuosisadan vaihteessa sana-assosiaatiotestin, jossa henkilölle esitettiin sana, johon hänen piti mahdollisimman nopeasti reagoida jollakin toisella sanalla. Testin ideana oli se, että nopeasti vastatut sanat paljastaisivat tiedostamattomia asioita, erityisesti sisäisiä ristiriitoja. Pian sen jälkeen **Herman Rorschach** kehitti musteläikkätestin, eli Rorschach-testin, jossa henkilön pitää vapaasti kertoa, mitä hänelle tulee mieleen erilaisista hänelle esitetyistä musteläikistä.

Myöhemmin kehitettiin myös TAT-testi (Thematic Apperception Test), jossa testattavien pyydetään tulkitsemaan heille esitettyjä kuvia kertomusten muodossa. Muita kehitettyjä testejä ovat esimerkiksi lauseentäydennystestit, sekä erilaiset käsiala- ja piirroksitestit (Wartegg on Suomessa paljon käytetty piirroks testi). Projektiiviset testit ovat siis hyvin heterogeeninen kokonaisuus menetelmiä.

Niin sanottu projektioiden idea on ilman muuta testaamisen arvoinen hypoteesi. Jos ihmisen sisällä kiehuu ja kuohuu, kai siitä jotakin pursuaa yli. Ja vaikkei niin paljon kuohuisikaan, jotakin merkkejä jossakin ”syvällä” liikkuvista motiiveista voi hyvinkin tulla näkyviin. Nykypsykologian tulkinnat tiedostamattomasta eivät kuitenkaan enää vastaa sitä, mitä psykoanalyttinen teoria esittää. Psykkisessä järjestelmässä on tapahtumia, joita ei tiedosteta, mutta kognitiivisen lähestymistavan mukaan psykoanalyysille tyypillinen niin sanotun ”dynaamisuuden” korostus on ollut liiallista. Dynaamisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä tiedostamattoman irrationaalisuutta, loogisuuden puutetta ja sen pyrkimystä hallita psyykkistä elämää. Tämän ajatuksen mukaan tietoisuudesta torjutut kielletyt halut ja toiveet vaikuttavat monin tavoin ajatteluun ja käytäytymiseen. Sana dynaaminen kuvaa näin niitä voimia, joiden hallinta teettää jatkuvasti työtä. Tätä työtä kuvataan puolustusmekanismeilla (kieltäminen, torjunta, älyllistäminen, projekto

*”...psykometrikot
vierastavat
musteläikkätestiä
sen vuoksi, että
mittaukset eivät
edistä sitä, mikä on
heidän mielestään
olennaista:
ihmisen
ominaisuuksien
tutkimista.”*

jne). Kognitiivisen tulkinnan mukaan tällainen ”taistelumalli” ei ole kuitenkaan uskottava. Tiedostamattomat ilmiöt eivät poikkeaa laadullisesti muista psyykkisen maailman tapahtumista.

Tutkimuksia ja katsauksia

Grafologia:

Menetelmä on varsin suosittu Keski-Euroopassa ja myös Yhdysvalloissa. Suomeksikin on ilmentynyt useita oppaita. Monet ovat perehtyneet tähän menetelmään ainakin viihdelehtien välityksellä. Kuitenkin tiukka tieteellinen tutkimus antaa perin niukkoja tuloksia.

Vuonna 1955 Hollannissa perustettiin työryhmä, jonka tehtäväksi annettiin tutkia käsialatutkimuksen luotettavuutta. Ryhmän jäsenistä puolet oli grafologeja (Jansen, 1973). Ensimmäinen osatutkimus lähti liikkeelle piirteestä energinen (tarmokas), jota käytetään paljon grafologisissa analyyseissa. Laajan psykologisen testistön avulla valittiin 40 energistä ja 40 ei-energistä henkilöä, jotka saivat antaa käsialanäytteen. Tämän näytteen pohjalta 10 grafologia, 10 psykologia ja 10 lyhyen grafologisen kurssin käynnyttä psykologia arvioivat henkilöitten energisyyttä. Arviot olivat hiukan sattumaa parempia, mutta ryhmien välillä ei ollut eroja.

Toinen ja kolmas tutkimus olivat edellisen kaltaisia, mutta niissä otettiin tarkasti grafologien kritiikki huomioon. Tulos oli kuitenkin samansuuntainen. Grafologit eivät selviytyneet muita ryhmiä paremmin. Neljännessä tutkimuksessa vertailuperusteina olivat työntekijöistä tehdyt persoonallisuusarviot. Tällä kertaa käsialasta tuli arvioida useita persoonallisuuden piirteitä. Käsiala-analyysien yhtäpitävyys persoonallisuuden arviointeihin oli heikko. Grafologien tulokset eivät eronneet psykologien arvioista.

Tutkimuksia voi arvostella siitä, että kriteerit (testitulokset tai arviot persoonallisuudesta) eivät nekään ole luotettavia. Ehkäpä käsiala paljastaa jotakin sellaista, mitä muulla keinoin ei saa selville. Tällainen tulkinta on houkutteleva. Valitettavasti vain grafologien arviot olivat kahdessakin mielessä ristiriitaisia. Sama grafologi ei arvioinut samaa näytettä samalla tavoin saadessaan saman käsialan uudelleen eteensä ja eri grafologien tulokset poikkesivat suuresti toisistaan. Tutkimuksen johtopäätös oli, että käsialasta voidaan päätellä jotakin, joka hyvin karkeasti on oikean suuntaista, mutta grafologinen koulutus ei näyttänyt parantavan tarkkuutta.

Ben-Shakhar työtovereineen teki 1980-luvulla kaksi yksityiskohtaista tutkimusta grafologian luotettavuudesta (Ben Shkhar ym. 1986, Neter ja Ben-Shakhar 1989). Jälkimmäinen tutkimus oli niin sanottu meta-analyysi 17 eri tutkimuksesta. Sen mukaan grafologit eivät pystyneet laatimaan valintoja hyödyntäviä ennusteita käsialasta yhtään paremmin kuin maallikot. Tutkijoiden mukaan ei ollut olemassa sellaista teoriaa, jonka avulla käsialasta voitaisiin johtaa persoonallisuuden piirteitä.

Rorschachin musteläikkätestit:

Parker, Hanson ja Hunsley (1988) ovat tehneet meta-analyysin muun muassa Rorschachin musteläikkätestin toistettavuudesta ja luotettavuudesta. Meta-analyysillä tarkoitetaan sitä, että otetaan useampia musteläikkätestien luotettavuutta analysoineita tutkimuksia ja muunnetaan niiden tutkimustulokset vertailukelpoisiksi. Tällöin voidaan sanoa jotakin siitä, ovatko Ror-

**”Muotoon
perustuvien testien
käyttö on lähinnä
horoskooppeihin
rinnastettavaa
toimintaa.”**

schach-mittaukset yleensä tuottaneet hyviä tuloksia.

Arvioinnin kohteena oli **Exnerin** kehittämä tulkintajärjestelmä, jossa musteläikkäkuvia katsoneiden henkilöiden sanomat asiat kategorisoitiin muun muassa värien määrän ja laadun sekä muotojen mukaan. Lisäksi Exnerin järjestelmässä huomioidaan erilaiset sisällölliset seikat kuten esimerkiksi henkilöiden tuottamat tunneilmaukset, kokemusten kertominen tai itseä koskevat viittaukset.

Meta-analyysissa kävi ilmi, että kelvollisia

Rorschach-tutkimuksia oli tehty perin vähän, mutta tulokset olivat kyllä useimmiten kohtuullisia. Noiden tutkimusten perusteella musteläikkätestien vastauksista tehdyt tulkinnot olivat sisäisesti johdonmukaisia ja ne säilyivät aika samantapaisina myös uusintamittauksissa. Josain määrin ongelmallista oli kuitenkin se, että Rorschachia koskevat tulokset olivat peräisin vain yhdestä lehdestä, *Journal of Personality Assessment*'ista, joka oli aikaisemmin nimeltään *Rorschach Research Exchange*.

Positiivisista tutkimustuloksista mainittakoon Exnerin ja **Andronikof-Sangladien** (1992) tutkimus, jossa seurattiin kahta 35 potilaan terapia-ryhmää. Toinen koski lyhyttä terapiaa (keskimäärin 14,2 kertaa/potilas) ja toinen keskipitkää terapiaa (47 kertaa/potilas). Terapiaryhmissä olleille henkilöille tehtiin Rorschach-testi kolme kertaa, ensin ennen terapiaa, sitten heti terapian jälkeen ja lopuksi vielä 10 kuukauden kuluttua. Rorschach-vastauksia arvioitiin 27 muutujan suhteen ja useimmissa niissä tapahtui positiivisia muutoksia terapian edistyessä. Käytännössä se merkitsi sitä, että todettujen poikkeavuuksien määrät vähenivät.

Toinen kiinnostava tutkimus on **Pressley-Abrahamin** työtovereineen (1994) tekemä tutkimus, jossa kahden vuoden ajan seurattiin nuoriso-osastolla olleiden affektiivisten häiriöiden ja psykoosien suhteen diagnosoitujen potilaiden kehitystä (aineiston koko oli 50 henkilöä). Myös tässä tutkimuksessa Rorschach-testillä mitatuissa muuttujissa tapahtui positiivinen muutos potilaiden tervehtyessä.

Myöhemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia voidaan tiivistää seuraavasti: Rorschach-testi ei anna yhteneväisiä tuloksia muiden persoonallisuustestien kanssa. Esimerkiksi paljon käytetty MMPI- persoonallisuustesti ei juurikaan anna samanlaisia tuloksia kuin Rorschach. On myös havaittu, että musteläikkätestin tulkinta-asteikkojen käyttäminen on aika ongelmallista, sillä ne eivät näytä ennustavan sitä, mitä niiden pitäisi ennustaa. Esimerkiksi masentuneisuudesta kertova asteikko ei ennusta henkilön todellista masentuneisuutta.

Loppujen lopuksi johtopäätösten tekeminen on kuitenkin erittäin vaikeaa. Toisaalta testin avulla voidaan erotella erilaisia ryhmiä toisistaan ja tehdä yleisiä ennusteita esimerkiksi terapian onnistumisesta (Meyer ja Handler, 1997). Toisaalta taas yksityiskohtaisempien persoonallisuudenpiirteiden kuvaaminen ei tunnu onnistuvan kovinkaan hyvin. Kuitenkin esimer-

kiksi Suomessa tuoreen katsauksen Rorschachin musteläikkätestistä laatineet **Ilonen, Tuimala ja Uhinki** (1997) toteavat, että vaikka testin projektioideaa on vaikea todentaa, voidaan Exnerin tulkintamenetelmällä saada kohtuullisen hyviä tuloksia. Artikkelin kirjoittajien mukaan Rorschach-testi "on menetelmä, joka antaa käyttökelpoisen ja luotettavan kuvan henkilön psykologisesta rakenteesta ja toiminnoista" (s. 1724). Lisäksi he toteavat, että "Henkilö reagoi omaa persoonallista tyyliään heijastellen" ... "hän heijastaa tarpeitaan, asenteitaan ja huoliaan samalla kun tekee havaintoja persoonallisuudelleen luonteenomaisella tavalla" (s.1724). Artikkelin ylistää Rorschachia diagnosoimisen välineenä sekä korostaa sen antavan "yleistä tietoa persoonallisuuden piirteistä, muun muassa ajatusmalleista, emootioista, hallintakeinoista ja reagoitintyyleistä, kontrollikapasiteetista ja stressinsietokyvystä, minäkäsityksestä ja vuorovaikutussuhteista sekä informaation prosessoinnista ylipäättänsä" (s.1725).

Lupaukset ovat aivan ylimitoitettuja. Tuollaisia psykologian keskeisiä teoreettisia käsitteitä Rorschach kykenee mittaamaan vain epäsuorasti siinä määrin kuin Rorschachista saatuja tuloksia pystytään vertailemaan muilla persoonallisuussmittareilla saatuihin tuloksiin. Koska vertailut muihin persoonallisuustesteihin ovat osoittaneet suuria eriävyyksiä Rorschachin ja vakiintuneempien persoonallisuustestien välillä, ei Rorschach todennäköisesti ole hyvä väline yksityiskohtaiseen persoonallisuuden piirteiden erotteiluun. Sen sijaan on mahdollista, että Rorschach erottelee poikkeavia ryhmiä toisistaan ja että terapian jälkeen tällaiset poikkeavuudet vähenevät. Tosin tämänkin tiedon arvo jää minulle täysin käsittämättömäksi, koska tulos ei kerro mitään psykologisesti olennaista noista ryhmistä. Minua ei oikeastaan kiinnosta, että jokin Rindeksi muuttuu terapian ansiosta, vaan haluan pikemminkin tietää, mikä tarkalleen ottaen terapiassa muuttuu.

TAT (Thematic Apperception Test):

Toinen usein käytetty projektiivinen testi on TAT, jossa henkilölle näytetään erilaisia kuvia. Kussakin kuvassa jokin tilanne, esimerkiksi kaksi henkilöä seisomassa huoneessa ja testattavan henkilön täytyy tulkita kuvan tilanne kertomalla siitä testaajalle tarina. Testin oletuksena on, että tarinan yksityiskohdat kertovat jotakin kertojasta, eli hän heijastelee siinä oman persoonallisuutensa ja elämäntilanteensa keskeisiä seikko-

ja. Tutkimusten mukaan TAT:lla on jonkinlaista ennustearvoa, esimerkiksi **Spanglerin** (1992) meta-analyysissä havaittiin, että TAT:ssa ilmentynyt saavuttamisen tarve oli selkeässä yhteydessä uralla menestymiseen.

Projektiivisten testien tulkitseminen

Sisältöihin perustuvat tulkinnot:

Ihmisten ominaisuuksien mittaaminen perustuu ideaan, jonka mukaan hänen puheistaan ja tekemisistään voidaan päätellä jotakin. Jos puheet ovat aggressiivisia, teotkin voivat sellaisia olla, joskaan ei välttämättä. Siten on aivan mahdollista, että epäselviin kuviin annetut vastaukset kertovat jotakin siitä, ajaako joku härillä vai autolla. Jos henkilö näkee musteläikissä jatkuvasti jotakin uhkaavaa, voidaan odottaa, että hä-

**”...jokaisella, joka
joutuu
valintatilanteessa
käsiä- tai
Wartegg-testiin, on
oikeus tehdä valitus.”**

nen elämässään muutoinkin on tällaisia elementtejä. **Irwin Berg** kuvasi tätä ilmiötä käsitteellä poikkeavuushypoteesi. Mitä poikkeavampi ihminen on, sitä varmemmin hänen poikkeavuutensa näkyy missä tahansa, vaikkapa sitten reaktioissa musteläikkiin.

TAT:hen kohdistuneet tutkimukset tukevat tätä hypoteesia. Kertomukset, nimitettäköön niitä vaikkapa fantasioiksi, kuvaavat jotakin siitä, millainen ihminen on arkielämässään. Jos hän kuvaa runsaasti saavuttamiseen liittyviä teemoja, aihepiiri tulee näkyviin siinä, miten hän elämässään toimii. Tutkimus viittaa siihen, että nämä kuvaukset tai fantasiat voivat tuoda esiin sellaistaikin, mitä tavanomaiset kyselytestit eivät

kuva. Tässä mielessä henkilö siis ”paljastaa” itsestään jotakin sellaista, mitä on vaikeata muuten selvittää.

Yhteys ei koskaan ole suora siten, että ilmaistu asia ilman muuta näkyy myöhemminkin esimerkiksi siten, että raa’at kuvaukset näkyvät raakana käyttäytymisenä ja kiltit puheet kiltteytenä. (Toki voi väittää että kiltteys oikeastaan kertoo aggressioista). Yhteys on selvitettävä empiirisen tutkimuksen avulla. Jotta tulkintaa voidaan pitää luotettavana, se täytyy todentaa. Sisältöihin perustuvat projektiiviset testit jäävät näin aina ikään kuin ilmaan roikkumaan, koska (1) fantasioiden todentuminen ei koskaan ole varmaa ja (2) tulkintojen pohjana olevat hypoteesit täytyy aina laajalla tutkimuksella varmentaa.

Kaikki projektiiviset testit, jotka käyttävät vastausten sisältöjä hyväkseen, voivat olla kohtalaisen luotettavia siinä mielessä, että niiden avulla kertyvillä tiedoilla on yhteyksiä muilla tavoin kerättyihin tietoihin. Hyvänä esimerkkinä ovat vastauksien poikkeavuutta kuvaavat indeksit, joiden avulla skitsofreniapotilaita voidaan erottaa normaaliyryhmistä (Whitaker, 1992, s.141).

Muotoon tai tyyliin perustuvat tulkinnot:

Muotoon perustuvat testit, aivan erityisesti grafiologia, ovat sikäli hankalammassa tilanteessa, että tulkinnoissa törmätään nopeasti uskottavuusongelmiin. Kun selaa **Osmo Oksasen** (1996) *Suurta käsialakirjaa*, joutuu ihmetyksen valtaan. Kun A kirjaimesta puuttuu poikkiviiva ja se on oikealle vino, tulkinta kuuluu: ”Epätarkkuutta, huomaamattomuutta, myös häikäilemättömyyttä”. Alhaalta avoin pieni a kuvastaa ”teeskentelyä, petollisuutta” (ss. 117–119).

Samanlaisia mahdolltomuuksia on tarjolla *Psykologi*-lehden numerossa 1/1999. Jutussa haastatellun **Pentti Vaaraman** mukaan ”grafiologi saa tietoa kirjoittajan persoonallisuudesta, lahjakkuudesta sekä kehon ja mielen hyvinvoinnista”. Aivoihin vetoaminen (”aivokirjoitus”) antaa analyysille lisää hohtoa. Ilmeisesti tulkinnot perustuvat paljon analogioihin ja symboliikkaan. Suuri kirjain viittaa suureellisuuteen, pieni vaikkapa itseluottamuksen ongelmiin.

Tällaiset tulkinnot perustuvat vaihdellen jonkun henkilön intuition tai kulttuurissa vallitsevaan symboliikkaan. Enimmäkseen ne ovat kaikkea muuta kuin uskottavia. Koska asia on näin, tulkintojen oikeutus tulee huolellisesti näyttää toteen. Tällaista tietoa ei kuitenkaan ole tarjolla. Muotoon perustuvien projektiivisten testien käyttö on siis lähinnä horoskooppeihin

Skeptikot neuvottelevat grafologiatesteistä Oulussa

Suomen Grafologisen Yhdistyksen puheenjohtaja **Tero Asp** esitti viime vuonna huomiota herättäviä väitteitä grafologian toimivuudesta muun muassa Skepsiksen keskustelupalstalla, jonka johdosta Oulun skeptikot ottivat häneen yhteyttä väitteiden testaamiseksi. Asp muun muassa kertoi voivansa erotella raskaana olevat naiset ei-raskaana olevista pelkän käsialanäytteen perusteella.

Oulun skeptikot suunnittelivat koejärjestelyä, josta neuvoteltiin Aspin kanssa. Aspin vaatimukset testin suhteen olivat kuitenkin sellaisia, ettei niitä voitu Skepsiksen nykyisillä resursseilla toteuttaa. Asp muun muassa edellytti tietynlaista kynää, henkilön tietämättömyyttä siitä, että grafologi arvioi testin ynnä muuta. Kynnyskysymykseksi nousi kuitenkin vaatimus, jonka mukaan kaikilta testattavilta on oltava vertailunäyte; raskaana olevilta otettu ennen raskautta. Lisäksi näiden näytteiden aikaero saisi olla korkeintaan kolme kuukautta.

Jotta testi olisi luotettavasti mitannut grafologin kykyä tunnistaa raskaus käsialasta, olisi kaikkien näytteiden pohjaututtava samaan tekstiin, esimerkiksi saneluun tai runonpätkään, jolla ei tutkittaville olisi henkilökohtaista merkitystä. Skepsis olisi siis joutunut hankkimaan näytteet suurelta joukolta naisia ja toivomaan sitten, että osa tulisi raskaaksi kolmen kuukauden sisällä.

Oulun skeptikot huomauttivat, ettei ole kumpaakaan osapuolta kehittävää luoda ehtoja, joita toinen osapuoli ei pysty toteuttamaan. Tero Asp on ollut asiasta samaa mieltä ja luvannut lähitulevaisuudessa ehdottaa uusia testattavia asioita grafologiasta. Neuvottelut ovat parasta aikaa käynnissä. Mikäli asioista päästään sopimukseen, niin kokemuksen mukaan testausvaiheessa ollaan joskus kesän korvilla.

SAMI TETRI
KALERVO KANGAS

rinnastettavaa toimintaa. Nähdäkseni jokaisella, joka joutuu esimerkiksi valintatilanteissa käsiala- tai Wartegg-testiin, on oikeus tehdä valitus. Tuon valituksen tulisi mennä läpi, koska kumpikaan näistä menetelmistä ei ole läpäissyt kansainvälisen tiedeyhteisön seula.

Yhteenvedo

Suhtautuminen projektiivisiin testeihin tieteellisessä psykologiassa on valtaosin kielteistä. Kuitenkin niitä käytetään paljon kliinisessä työssä ja myös valinnoissa. Onko niiden käyttäminen sitten hyödytöntä tai jopa vastuutonta? Jonkin verran on tarjolla positiivistakin tietoa sekä Rorschachin että TAT:n osalta. On ilmeistä, että edellisen avulla voidaan tehdä karkeita jaotteluja poikkeavien ryhmien välillä. Jälkimmäinen taas antaa vihjeitä siitä, mitä ihmisen mielessä liikkuu. TAT-testejä on käytetty pääasiassa perustutkimuksessa, eikä esimerkiksi valinnoissa.

Saadaanko Rorschachilla esiin sitten jotakin sellaista, mitä muuten ei saataisi? Konkreettinen esimerkki voi olla tilanne, jossa halutaan tietoa jonkin henkilön asosiaalisuudesta eli psykopatiasta. Oletetaan, että kyselylomake ja haastattelu eivät tuo esiin mitään erikoista. Sen sijaan Rorschachin psykopatia-indeksi on kohonnut. Oletetaan, että tämä indeksi korreloi muilla keinoin todettuun psykopatiaan. Jos kyseessä on kliininen työ, jonka ensisijainen tavoite on potilaan tai asiakkaan auttaminen, tulos on hypoteesi, jota pyritään tarkentamaan. Leimaamisen vaara on olemassa, mutta se on vähäinen verrattuna siihen, kun kyseessä on valintatilanne. Puhtaasti psykometrisesti on aivan sama, tuleeko validiteetti kyselylomakkeesta, haastattelusta tai projektiivisesta testistä, kunhan se vain on riittävän luotettavasti osoitettu.

Projektiivisilla testeillä ei kuitenkaan voi olla omaa validiteettia, vaan se on aina jostakin lainattua. Tällä tarkoitan sitä, että jonkin projektiivisen testin pistemäärän nimeäminen vaikkapa depressioindeksiksi perustuu täysin spekulatioon. Ei ole olemassa sellaista tieteellisen yhteisön hyväksymää teoriaa, joka olisi uskottava. Pikemminkin on niin, että esimerkiksi väristä tai muodosta tehty spekulatiot eivät ole saaneet tukea. Luotettavuus eli validiteetti tulee siis siitä, että joku luotettavana pidetty menetelmä on jo tuottanut jonkin eron, johon sitten projektiivisen testin tulosta verrataan. Tämä kritiikki ei koske vastausten sisältöön, teemoihin, perustu-

via tulkintoja, jotka ovat usein myös teoreettisesti uskottavia.

Projektiivisten testien käytön puolesta puhuu se, jos niiden avulla saadaan esiin jotakin sellaista, mitä kerta kaikkiaan muilla menetelmillä ei saa esiin. Tämä on mahdollista ja siitä on TAT:n osalta jonkin verran näyttöäkin. Kun Rorschachin korrelaatiot muihin menetelmiin ovat usein matalia, sen myös täytyy mitata "jotakin muuta" ollakseen hyödyllinen. Kiusallista asiassa on se, että tuo "jokin muu" perustuu sinänsä mielettömiin indekseihin, joita on vaikea teoreettisesti perustella. Useimmiten kysymys on siitä, että nuo merkit paljastavat jotakin sellaista, mitä ihminen itse ei halua tuoda esiin.

Projektiivisista testeistä voi siis olla jotakin hyötyä kliinisessä työssä, mutta kun tämän toiminnan tulee tapahtua asiakkaan tai potilaan ehdoilla, en ymmärrä, mikä merkitys paljastamisella tässä yhteydessä voisi olla. Hoidon lähtökohta ei psykiatriassa ole diagnoosi, vaan se, mitä potilas sanoo oireistaan ja ongelmistaan ja mitä hänestä havaintojen perusteella voidaan päätellä. Vain jos uskoo psykoanalyttikkojen tapaan, että paljastaminen on terapeutisesti hyödyllistä, tämä näkemys on puolusteltavissa. Paljastamisen hyödyllisyys ei kuitenkaan ole saanut tukea psykoterapiatutkimuksissa.

Muotoon perustuvat projektiiviset testit eivät sovellu psykologisten ominaisuuksien mittaamiseen, koska koko mittaamisen idea perustuu otokseen jostakin piirteestä, vaikkapa masentuneisuudesta. Mitä enemmän masennusta jossakin testissä tai havainnoissa ilmenee, sitä luotettavampaa mittaus on. Esimerkiksi Rorschach ei perustu tälle ajatukselle, vaan merkki- tai symboli-idealle. Tällaiset merkit eivät koskaan voi olla parempia kuin ne kriteerit, joihin merkkejä verrataan. Varmaankin psykometrikot vierastavat Rorschachia juuri sen vuoksi, että mittaukset eivät edistä sitä, mikä on heidän mielestään olennaista: ihmisen ominaisuuksien tutkimista.

Työhön valinnoissa projektiivisten testien käyttö on erittäin kyseenalaista. Valinnoissa etsitään yleensä tiettyjä ominaisuuksia ja sellaiseen nykyisin käytetyt projektiiviset testit eivät yleensä sovellu. Jonkin merkin tai symbolin esiintyminen saattaa liittyä piirteisiin, mutta juuri tällaisista yhteyksistä on niukalti näyttöä. Projektiivisten testien käyttö valinnoissa tulisi välittömästi lopettaa.

Testien käyttöä voidaan perustella sillä, että jokin indeksi ennustaa esimerkiksi työmenestys-

tä. Tuollaisen merkin täytyy kuitenkin olla tavattoman luotettava, jotta sen perusteella voidaan tehdä yksilöihin kohdistuvia ratkaisuja. Tällaiset indeksit toimivat vain niin kauan kuin kyseessä on salattua tietoa, ja siksi niiden käyttö on mielestäni eettisesti arveluttavaa. Testaukseen osallistuneiden oikeus perehtyä omiin tietoihinsa kielletään sillä perusteella, että tekijänoikeudet estävät tulosten näyttämisen ja jonkin riippumattoman testaajan uuden arvion. ■

Kirjallisuutta

- Ben-Shakhar, G., Bar-Hillel, M., Bilu, Y., Ben-Abba & E. Flug, A. (1986). Can graphology predict occupational success? Two empirical studies and some methodological ruminations. *Journal of Applied Psychology*, 71, 645-653.
- Exner, J.E., Jr. & Andronikof-Sanglade, A. (1992). Rorschach changes following brief and short-term therapy. *Journal of Personality Assessment*, 59, 59-71.
- Ilonen, T., Tuimala, P. & Uhinki, A. (1997). Rorschachin mustetahrastein kehittyminen Exnerin analyysi- ja tulkintajärjestelmäksi. *Suomen Lääkärilehti*, 52, 1723-1725.
- Jansen, A. (1973) Validation of graphological judgments: An experimental study. Haag: Mouton.
- McClelland, D.C., Koestner, R. & Weinberger, J. (1989). How do self-attributed and implicit motives differ? *Psychological Review*, 96, 690-702.
- Meyer, G.J. & Handler, L. (1997). The ability of the Rorschach to predict subsequent outcome: A meta-analysis of the Rorschach Prognostic Rating Scale. *Journal of Personality Assessment*, 69, 1-38.
- Oksanen, O. (1996). Suuri käsialakirja. Helsinki: Otava.
- Neter, E. & Ben-Shakhar, G. (1989). The predictive validity of graphological inferences: A meta-analytic approach. *Personality and Individual Differences*, 10, 737-745.
- Parker, K.H., Hanson, R.K. & Hunsley, J. (1988). MMPI, Rorschach, and WAIS: A meta-analytic comparison of reliability, stability, and validity. *Psychological Bulletin*, 103, 367-373.
- Pressley Abraham, P., Lovegrove Lepisto, B., Lewis M.G., Schultz, L. & Finkelberg, S. (1994). An outcome study: Changes in Rorschach variables of adolescents in residential treatment. *Journal of Personality Assessment*, 62, 505-514.
- Spangler, W.D. (1992). Validity of questionnaire and TAT measures of need for achievement: Two meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 112, 140-154.
- Sutherland, S. (1992). Irrationality. The enemy within. London: Constable.
- Whitaker, L.C. (1992). Schizophrenic disorders. Sense and nonsense in conceptualization, assessment, and treatment. New York: Plenum.
- Weiner, I.B. (1997). Current status of the Rorschach inkblot method. *Journal of Personality Assessment*, 68, 5-19.

KIRJOITAJA TOIMII PSYKOLOGIAN
PROFESSORINA TAMPEREEN YLIOPISTOSSA.
ARTIKKELI PERUSTUU KIRJOITAJAN SKEPSIKSEN
YLEISÖTILAISUUDESSA 17. HELMIKUUTA
PITÄMÄÄN ALUSTUKSEEN PROJEKTIIVISTEN
TESTIEN LUOTETTAVUUDESTA.